

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/167/136/93

NIEOBECNI W WYBORACH'93 DIAGNOZA ABSENCJI WYBORCZEJ NA PODSTAWIE PRZED- I POWYBORCZYCH SONDAŻY CBOS

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LISTOPAD 1993

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Pełna ocena wyborów i zachowań społecznych z nimi związanych nie może obyć się bez charakterystyki zjawiska wyborczej absencji. Nowy parlament zyskał swój obecny kształt nie tylko dzięki tym, którzy poszli do urn i oddali swój głos na wybrane ugrupowanie, ale pośrednio także dzięki tym, którzy z różnych powodów tego nie zrobili. Problem absencji wyborczej jest zatem kluczowy dla politycznej reprezentatywności parlamentu oraz oceny uczestnictwa obywateli w systemie demokracji parlamentarnej w Polsce. W badaniach poprzedzających wybory, jak i w ostatnim sondażu przeprowadzonym już po wyborach, interesowało nas, jakie były motywacje tych, którzy zdecydowali się nie brać udziału w głosowaniu¹.

Deklaracje uczestnictwa w wyborach

Zjawiskiem typowym w przedwyborczych sondażach jest deklarowanie przez część ankietowanych uczestnictwa w wyborach, pomimo że nie zamierzają wziąć w nich udziału. Na tydzień przed wyborami zamiar głosowania deklarowało 70% badanych. Stosowana przez nas metoda szacowania frekwencji pozwalała spodziewać się, że do urn wyborczych uda się nie więcej niż 53 - 56% społeczeństwa. Główną, choć nie jedyną przyczyną składania deklaracji bez pokrycia jest niechęć niektórych respondentów do ujawniania zachowań - ich zdaniem - nie aprobowanych społecznie, a do takich może być zaliczana absencja wyborcza. Z podobnych

¹ Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (37) przeprowadzono w dniach 7-12 lipca 1993 r. na reprezentatywnej próbie losowej dorosłych Polaków (N=1127).

Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (38) 12-17 sierpnia 1993 r. reprezentatywna próba losowa dorosłych Polaków (N=1376).

Badanie "Wybory do parlamentu. Wrzesień '93" (1), 10-12 września 1993 r., reprezentatywna próba losowa dorosłych Polaków (N=1135);

Badanie "Wybory do parlamentu. Wrzesień '93" (2), 17-18 września 1993 r., reprezentatywna próba losowa dorosłych Polaków (N=1160);

Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (39), 24-29 września 1993 r., reprezentatywna próba losowa dorosłych Polaków (N=1135).

powodów z reguły więcej osób deklaruje po wyborach, że wzięło w nich udział niż faktycznie miało to miejsce (w sondażu powyborczym 66% ankietowanych stwierdziło, że spełnili swój obywatelski obowiązek).

Kto nie głosował?

We wrześniowych wyborach do parlamentu wzięło udział 53% Polaków. Wybory te zgromadziły przy urnach więcej uprawnionych do głosowania niż podczas pierwszych w pełni demokratycznych wyborów w 1991 r. Wówczas głosowało tylko 43% obywateli.

Z deklaracji respondentów odnotowanych po wyborach wynika, że częściej ze swoich praw obywatelskich nie skorzystały kobiety niż mężczyźni. Rzadziej niż inni głosowali ludzie młodzi - osoby w wieku do 24 lat oraz uczniowie i studenci. Absencji wyborczej sprzyjał niższy poziom wykształcenia i niższe dochody. Do urn wyborczych nie poszła nieco ponad jedna trzecia rolników, robotników wykwalifikowanych i niewykwalifikowanych, pracowników umysłowych niższego szczebla oraz fizyczno-umysłowych. Najmniejszą absencję odnotowano wśród kadry kierowniczej i inteligencji oraz prywatnych przedsiębiorców. *Nota bene* ci ostatni na dzień przed wyborami wyraźnie częściej niż pozostałe grupy twierdzili, że nie pójdą głosować. Spośród biernych zawodowo najczęściej nie głosowali bezrobotni oraz gospodynie domowe. Większa frekwencja była w dużych niż w małych miastach, najrzadziej lokale wyborcze odwiedzali mieszkańcy wsi.

Poglądy i oceny

Podobnie jak przed wyborami w 1991 roku, osoby nie zamierzające w nich uczestniczyć cechował większy pesymizm niż tych, którzy chcieli wybierać nowy parlament. Gorzej oceniały one kierunek rozwoju sytuacji w kraju - wyraźnie częściej spodziewały się, że pogorszy się ona w ciągu najbliższego roku. Bardziej pesymistycznie prognozowały zarówno rozwój sytuacji politycznej, jak i gospodarczej, a także materialne warunki życia Polaków (tab. 1).

Tabela 1

Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku sytuacja w Polsce poprawi się, pogorszy czy też się nie zmieni?	Wskazania respondentów (w procentach)	
	zamierzających głosować	nie zamierzających głosować
Poprawi się	17	9
Pozostanie bez zmian	43	29
Pogorszy się	30	53
Trudno powiedzieć	8	9

Zależności między uczestnictwem w wyborach a prognozami sytuacji gospodarczej, politycznej i warunków materialnych ludzi wyrażone wartością współczynników korelacji (r Pearsona)

Deklaracje nieuczestniczenia w wyborach

Pesymistyczne prognozy:

- sytuacji politycznej	0,22
- sytuacji gospodarczej	0,25
- materialnych warunków życia ludzi	0,21

Wszystkie zależności wyrażone współczynnikiem korelacji są istotne na poziomie $< 0,05$

Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (38), 12-17 sierpnia 1993 r.
(N=1376)

Deklarowane zachowania wyborcze były zależne od poglądów ankietowanych w dwóch istotnych kwestiach obrazujących stosunek do dokonujących się w Polsce przemian - prywatyzacji i bezrobocia. Ci, którzy nie zamierzali głosować, częściej postrzegali zarówno prywatyzację, jak i bezrobocie jako zjawiska jednoznacznie negatywne (tab. 2).

Tabela 2

w procentach

Czy Pana(i) zdaniem, dla sprawnego funkcjonowania gospodarki rynkowej niewielkie bezrobocie jest zjawiskiem:	Wskazania respondentów	
	zamierzający głosować	nie zamierzający głosować
- pożytecznym	43	26
- szkodliwym	52	68
Trudno powiedzieć	45	25

Czy Pana(i) zdaniem prywatyzacja jest dla polskiej gospodarki przedsięwzięciem:		
- korzystnym	32	23
- w takim samym stopniu korzystnym, co niekorzystnym	31	25
- niekorzystnym	26	36
Trudno powiedzieć	11	16

Wszystkie zależności wyrażone współczynnikiem korelacji są istotne na poziomie $< 0,05$

Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (38), 12-17 sierpnia 1993 r. (N=1376)

Deklarowana absencja wyborcza w dużym stopniu była uwarunkowana oceną własnej sytuacji życiowej (tab. 3).

Tabela 3

w procentach

Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:	Wskazania respondentów	
	zamierzających głosować	nie zamierzających głosować
- dobrze	15	6
- ani dobrze, ani źle	56	43
- źle	28	51

Wszystkie zależności wyrażone współczynnikiem korelacji są istotne na poziomie $< 0,05$

Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (38), 12-17 sierpnia 1993 r.
(N=1376)

Osoby, które stwierdzały, że ich rodzinie żyje się źle, częściej niż pozostali nie zamierzały brać udziału w wyborach.

Postawy i motywacje towarzyszące absencji wyborczej

W jednym z przedwyborczych sondaży zapytaliśmy respondentów, dlaczego - ich zdaniem - Polacy pójdą głosować, a z jakich przyczyn część obywateli nie uda się do urn wyborczych (pytania otwarte). Wypowiedzi ankietowanych świadczą, że w sposobie myślenia o zachowaniach wyborczych naszego społeczeństwa - zwłaszcza o wyborczej absencji - istotna jest ocena dokonań dotychczasowych rządów, ogólna ocena sytuacji w kraju oraz wiara bądź niewiara w to, że wybory przyczynią się do jakichś pozytywnych zmian.

Wśród wypowiedzi na temat motywów skłaniających obywateli do udziału w głosowaniu do najczęstszych należały te, w których mówiono o żywionych przez społeczeństwo nadziejach na lepsze jutro, na zmianę sytuacji w kraju, o oczekiwaniach poprawy sytuacji gospodarczej oraz warunków życia ludzi (w sumie 46% wskazań).

Uzasadnieniem nieobecności części społeczeństwa w lokalach wyborczych zdaniem blisko trzech czwartych ankietowanych jest niezadowolenie społeczne, zmęczenie i frustracja wywołana brakiem dostrzegalnych zmian na lepsze, rozczarowanie sytuacją w kraju, demokracją, polityką, zawiedzione nadzieje i brak przekonania, że nowe wybory cokolwiek zmienią².

Taki sposób myślenia o stosunku obywateli do wyborów nie jest zjawiskiem nowym. Odpowiadając przed wyborami w 1991 roku na podobnie postawione otwarte pytanie: "Czym przede wszystkim kierowali się ci, którzy nie pójdą do wyborów?", ankietowani również uzasadniali absencję wyborczą przede wszystkim zniechęceniem i rozgoryczeniem panującym wśród ludzi, brakiem wiary w jakąkolwiek poprawę³. Tego typu wypowiedzi nie występowały jednak tak często (stanowiły 51% wszystkich odpowiedzi), jak przed wyborami 19 września 1993 roku. Być może świadczy to o utrwalaniu się pewnego postrzegania związków między nieuczestnictwem w wyborach a niezadowoleniem z ogólnej sytuacji w kraju.

W sondażu przeprowadzonym na tydzień przed wyborami pytaliśmy respondentów, którzy zadeklarowali, że nie zamierzają głosować, o najważniejsze przyczyny ich decyzji.

² Więcej informacji na ten temat w komunikacie CBOS: "Kto nie pójdzie na wybory?" sierpień 1993 r.

³ Zob. komunikat CBOS: "Kto nie poszedł na wybory", listopad 1991 r.

**DLACZEGO NIE ZAMIERZA PAN(I) GŁOSOWAĆ W WYBORACH?
PROSZĘ PODAĆ NIE WIĘCEJ NIŻ TRZY PRZYCZYNY.**

N=213

Czuję się zawiedziony, rozczarowany, oszukany tym, co się dzieje w kraju	42%
Mój udział w wyborach nie będzie miał wpływu na to, co się dzieje w kraju	40%
Moja sytuacja życiowa jest zła i stale się pogarsza	34%
Nie interesuję się polityką, partiami, politykami	32%
Jest mi wszystko jedno, kto wygra wybory	22%
Zachowania i wypowiedzi polityków zniechęciły mnie do głosowania	19%
Chcę w ten sposób zaprotestować przeciwko sytuacji w kraju	15%
Nie ma odpowiednich kandydatów	12%
Nie głosuję, podobnie jak w poprzednich wyborach	10%
Nie wezmę udziału w wyborach z przyczyn losowych, zdrowotnych	25%

Badanie "Wybory do parlamentu. Wrzesień '93" (1), 10-12 września 1993 r. (N=1135)

Najistotniejszą przyczyną rezygnacji z udziału w głosowaniu są niekorzystne oceny aktualnej sytuacji w kraju - poczucie zawodu i rozczarowanie rzeczywistością naszego demokratycznego państwa. Niewiele mniejsze znaczenie miała ocena dokonujących się zmian z perspektywy własnej "złej i pogarszającej się" sytuacji życiowej. Część ankietowanych traktuje swoją absencję wyborczą jako wyraz protestu przeciwko temu, co się dzieje w kraju. Warto zauważyć, że w przypadku tej grupy respondentów dezaprobatą nie staje się, jak ma to miejsce w rozwiniętych demokracjach, motywacją do udziału w wyborach - udziału wynikającego z chęci odsunięcia od władzy polityków, którzy się nie sprawdzili. Przeciwnie, w naszym przypadku niezadowolenie staje się powodem całkowitego wycofania z uczestniczenia w procedurach demokratycznych.

Drugim z najczęściej wymienianych powodów absencji wyborczej jest przekonanie ankietowanych o braku realnego wpływu ich ewentualnego wyboru na to, co dzieje się w kraju.

Za decyzją znaczącej grupy respondentów o ich wyborczej absencji kryje się obojętny stosunek do spraw publicznych. Tak bowiem można odczytywać wskazania na brak zainteresowania polityką, stwierdzenia podkreślające ciągłość własnej apolitycznej postawy, a także wypowiedzi mówiące o obojętnym stosunku do wyników wyborów.

Rezygnacja z prawa do głosowania podyktowana negatywną oceną sceny politycznej i polityków była wskazywana znacznie rzadziej niż pozostałe przyczyny.

Wnioski te potwierdzają wskazania przez respondentów jednej, najważniejszej przyczyny decydującej o nieobecności 19 września w lokalach wyborczych.

		CBOS
A TERAZ PROSZĘ POWIEDZIEĆ, KTÓRA Z TYCH PRZYCZYŃ JEST DLA PANA(I) DECYDUJĄCA, NAJWAŻNIEJSZA?		
		N=213
Czuję się zawiedziony, rozczarowany, oszukany tym, co się dzieje w kraju	22%	
Mój udział w wyborach nie będzie miał wpływu na to, co się dzieje w kraju	14%	
Moja sytuacja życiowa jest zła i stale się pogarsza	13%	
Nie interesuję się polityką, partiami, politykami	11%	
Zachowania i wypowiedzi polityków zniechęciły mnie do wyborów	6%	
Jest mi wszystko jedno, kto wygra wybory	3%	
Chcę w ten sposób zaprotestować przeciwko sytuacji w kraju	3%	
Nie głosuję, podobnie jak w poprzednich wyborach	2%	
Nie ma odpowiednich kandydatów	2%	
Nie wezmę udziału w wyborach z przyczyn losowych, zdrowotnych	21%	
Badanie "Wybory do parlamentu. Wrzesień '93" (1), 10-12 września 1993 r. (N=1135)		

W tych wypowiedziach uwypukliło się jeszcze silniej znaczenie nacechowanej emocjonalnie postawy rezygnowania z wyborów osób rozczarowanych sytuacją w kraju. Mniej znaczące niż upowszechnione okazało się poczucie braku wpływu głosów wyborców na poprawę sytuacji w kraju. Nie tyle popularnym, co bardziej ważkim powodem dla niektórych nie głosujących były obserwacje życia politycznego i zachowań polityków.

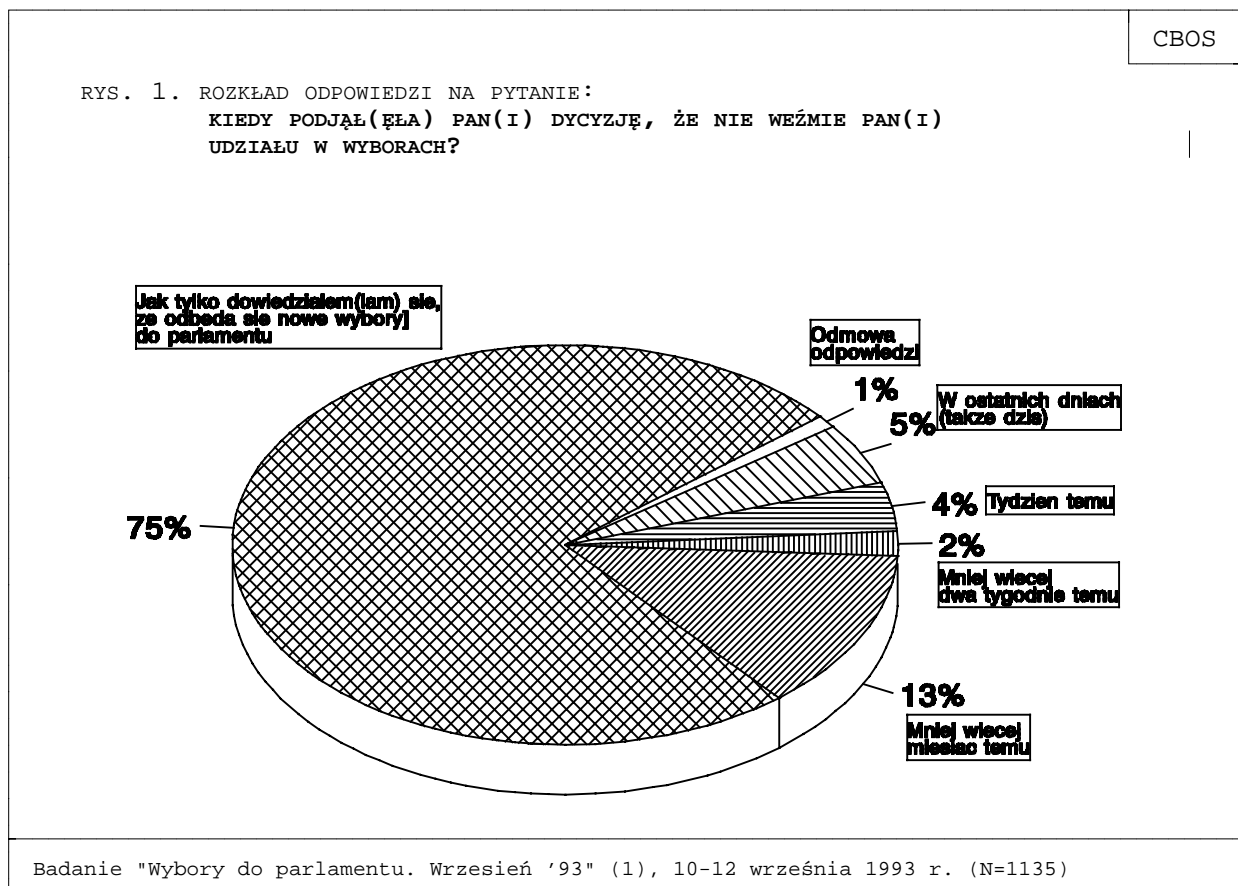
O rozczarowaniu i zawiedzionych nadziejach jako najważniejszej przyczynie swojej rezygnacji z udziału w wyborach częściej niż inni mówili ankietowani w wieku 55-64 lata, mieszkańcy wielkich miast, robotnicy wykwalifikowani oraz bezrobotni, a także przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (w przypadku tych ostatnich uzyskane dane należy traktować z pewną ostrożnością, bowiem osoby zaliczające się do tej grupy zawodowej w ogromnej większości uczestniczą w wyborach, toteż wśród nie głosujących ich odsetek był bardzo znikomy). Rozczarowanie odegrało też dużą rolę w przypadku decyzji wyborczych osób interesujących się polityką i mających sprecyzowane poglądy polityczne. Dwukrotnie częściej powód ten wymieniały osoby o poglądach lewicowych niż prawicowych i centrowych.

Z powodu złej i pogarszającej się własnej sytuacji życiowej nie zamierzały głosować przede wszystkim osoby o najniższych dochodach. Częściej niż w przypadku innych był to główny powód decyzji osób w średnim wieku i starszych (45-64 lata) oraz mieszkańców małych miast (do 20 tys. ludności). Negatywna ocena własnej sytuacji materialnej częściej była głównym powodem rezygnacji z głosowania wśród rolników niż w innych grupach społeczno-zawodowych. W mniejszym stopniu natomiast zaważyła na decyzjach pracowników umysłowych niższego szczebla, prywatnych przedsiębiorców i bezrobotnych (wskazała na nią mniej więcej jedna piąta ankietowanych przedstawicieli tych grup).

Przekonanie o braku wpływu własnej decyzji wyborczej na to, co się będzie działo w kraju, częściej niż inni wskazywali ankietowani "w sile wieku" - mający 35-44 lata, aktywni zawodowo, oceniający swoje warunki materialne jako "średnie" - ani dobre ani złe. W podobnym stopniu był to powód ważki dla pracowników umysłowych niższego szczebla, rolników i robotników.

Zachowania i wypowiedzi polityków zniechęciły do brania udziału w wyborach częściej od pozostałych osoby młode w wieku do 24 lat, respondentów z małych i średnich miast, mieszkańców zachodniej Polski. Co ciekawe, nie był to powód zniechęcenia się do głosowania uważnych obserwatorów życia politycznego, ale raczej osób interesujących się polityką w niewielkim stopniu albo wcale nie zainteresowanych. Respondentów o poglądach prawicowych i centrowych dużo częściej niż zwolenników lewicy do nieuczestniczenia w wyborach skłoniły właśnie zachowania i wypowiedzi polityków.

O stosunku do wyborów osób, które zdecydowały, że nie wezmą w nich udziału, wiele mówi moment podjęcia takiej decyzji (rys. 1).

W przypadku większości respondentów była to, jak twierdzą, bezpośrednia reakcja na wiadomość o nowych wyborach. Niewielu ankietowanych decyzję o niegłosowaniu podjęło w momencie rozpoczęcia kampanii wyborczej lub też w jej trakcie.

Co rozumiały, najmniej wątpliwości co do swojej negatywnej postawy wobec wyborów miały osoby, które - jak przyznały - z zasady nie głosują, a także respondenci, którzy za najważniejszy powód swej nieobecności przy urnach podali brak zainteresowania polityką, partiami i politykami (dla 84% spośród nich było od razu oczywiste, że nie będą głosowali). Z podjęciem ostatecznej decyzji niedługo zwlekali także ci respondenci, których do rezygnacji z głosowania skłoniła przede wszystkim ocena sytuacji w kraju i związane z tym uczucie rozczarowania. Dłużej ważyły się decyzje osób, dla których głównym powodem, by nie iść na wybory, okazały się złe oceny polityków. Można przypuszczać, że w przypadku tej grupy respondentów przebieg kampanii wyborczej miał większy wpływ na ich postanowienia.

Absencja wyborcza jest stałym elementem postaw części każdego społeczeństwa. Także w Polsce we wrześniowych wyborach nie brali udziału przede wszystkim ci, którzy już poprzednio nie uczestniczyli w wyborach do Sejmu i Senatu, oraz nie wybierali prezydenta (tab. 4). Zniechęcenie i rozczarowanie sytuacją w kraju, jak się wydaje, nie tyle zadecydowało o tym, że część społeczeństwa niejako wycofała swe poparcie dla instytucji demokratycznego państwa, ile raczej utwierdziło niedoszłych wyborców w przekonaniu, że pozostając w domach podejmują właściwą decyzję.

Tabela 4 w procentach

Czy wzią(ę)ł(a) Pan(i) udział w wyborach parlamentarnych 19.09.1993 r.?	Czy brał(a) Pan(i) udział w wyborach do Sejmu i Senatu 27.10.1991 r.?	
	tak	nie
Tak	79	39
Nie	21	61
	Czy brał Pan(i) udział w wyborach prezydenckich?	
	tak	nie
	Tak	73
Nie	27	56

Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (39), 24-29 września 1993 r. (N=1135)

Zarówno w wyborach prezydenckich, jak i w wyborach do parlamentu w roku 1991 i obecnym częściej niż pozostali uprawnieni do głosowania nie brali udziału ludzie młodzi (w wieku między 25 a 34 rokiem życia), mieszkańcy wsi i południowo-zachodniej części kraju.

Bierny stosunek do wyborów cechuje przede wszystkim osoby o niższym poziomie wykształcenia, niższej pozycji zawodowej i niższych dochodach. Spośród grup społeczno-zawodowych najczęściej nie głosują robotnicy, rzadziej rolnicy i pracownicy fizyczno-umysłowi, a w najmniejszym stopniu dotyczy to kadry kierowniczej i prywatnych przedsiębiorców. Absencję w wyborach najczęściej deklarowali ci, którzy obecnie są bezrobotni.

Bardzo istotnym czynnikiem sprzyjającym absencji wyborczej jest niski poziom zainteresowania polityką oraz nieumiejętność określenia własnych poglądów (tab. 5 i 6).

Tabela 5

w procentach

Zainteresowanie polityką	Czy wzią(ę)ł(a) Pan(i) udział w wyborach parlamentarnych 19.09.1993 r.?	
	tak	nie
Duże	91	9
Średnie	75	25
Małe lub żadne	52	48

Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (39), 24-29 września 1993 r. (N=1135)

Tabela 6

w procentach

Orientacja polityczna	Czy wziął Pan(i) udział w wyborach parlamentarnych 19.09.1993 r.?	
	tak	nie
Lewica	76	24
Centrum	68	32
Prawica	79	21
Trudno powiedzieć	48	52

Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (39), 24-29 września 1993 r. (N=1135)

Nasuwa się pytanie, w jakim stopniu o nieobecności przy urnach mogły zadecydować trudności z dokonaniem wyboru wśród kandydujących partii, a w jakim brak zainteresowania polityką jest tożsamy z obojętnością wobec wyborów i wiąże się z generalnie bierną stosunkiem do spraw publicznych. Jak można sądzić, wybór spośród kandydatów na posłów mógł być trudny

dla osób, które nie interesują się polityką na co dzień, nie mają ukształtowanych poglądów politycznych. Być może trudno byłoby im podczas samej tylko kampanii wyborczej rozeznaczyć się w meandrach naszej sceny politycznej.

Przyczynkiem do odpowiedzi na to pytanie może być też fakt, że spośród osób, które swoje zainteresowanie polityką określały jako niewielkie lub żadne, aż 83% stwierdziło, że wybory w ogóle ich nie interesują.

Opinie po wyborach

Interesujące jest, jak przyjęli wyniki wyborów ci, którzy nie brali w nich udziału (tab. 7).

Tabela 7

w procentach

Z jakimi uczuciami przyjął(ęła) Pan(i) wyniki wyborów do Sejmu?	Wskazania respondentów	
	głosujących	nie głosujących
Z radością	6	2
Z zadowoleniem	29	16
Obojętnie	29	56
Z niezadowoleniem	15	10
Ze smutkiem	15	7
Trudno powiedzieć	6	9

Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (39), 24-29 września 1993 r. (N=1135)

Osoby głosujące przyjęły wynik wyborów w zróżnicowany sposób, dzieląc się na mniej więcej równoliczne grupy zadowolonych, niezadowolonych i obojętnych (przy czym zadowoleni nieznacznie przeważali). Natomiast ponad połowa tych, którzy nie wybierali swoich przedstawicieli, przyjęła wyniki głosowania obojętnie. Tylko 17% spośród nich być może żałowało swej wyborczej absencji, gdyż wyrazili swoje niezadowolenie lub smutek z powodu zwycięstwa ugrupowań wybranych 19 września. Dla takiej samej grupy nie głosujących respondentów wynik wyborów był powodem do zadowolenia.

Po wyborach społeczeństwo bardziej optymistycznie zapatruje się w przyszłość. Obecnie więcej osób niż w połowie sierpnia sądzi, że w ciągu roku poprawi się sytuacja w kraju, a także zmieni się na lepsze sytuacja życiowa ich rodziny. Co ciekawe, przede wszystkim poprawiły się nastroje tej części społeczeństwa, którą cechował bierny stosunek do wyborów. O ile bowiem przed wyborami osoby deklarujące, że nie wezmą w nich udziału, były większymi pesymistami w swych prognozach niż zamierzające głosować, to teraz opinie głosujących i nie głosujących są identyczne.

★

★

★

Tegoroczne wybory do parlamentu zgromadziły przy urnach więcej głosujących niż to miało miejsce dwa lata temu. Niemniej jednak blisko połowa Polaków nie wzięła w nich udziału. Z przedwyborczych badań wynikało, że niechęć do głosowania części społeczeństwa jest postrzegana przede wszystkim jako efekt niezadowolenia społecznego, zmęczenia i frustracji wywołanej brakiem dostrzegalnych zmian na lepsze. W istocie, respondenci, którzy nie zamierzali głosować, swoją decyzję najczęściej uzasadniali rozczarowaniem i zawiedzionymi nadziejami w związku z zaistniałą w kraju sytuacją. Duże znaczenie miała ocena dokonujących się w Polsce zmian z perspektywy własnej złej i stale pogarszającej się sytuacji życiowej oraz przekonanie o braku realnego wpływu ich ewentualnego wyboru na to, co się będzie działo w kraju. Stosunkowo niewielkie znaczenie miały natomiast oceny sceny politycznej i polityków.

W większym stopniu niż owe oceny i nastawienia wobec aktualnej rzeczywistości kraju o absencji we wrześniowych wyborach zdecydował - jak się wydaje - bardziej "trwały" element postawy części społeczeństwa, mianowicie bierny stosunek do spraw publicznych.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. piłskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. bielsko-podlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Czy wziął(ęła) Pan(i) udział w wyborach do parlamentu 19 września 1993r.?

(%)

	Tak	Nie	Liczba osób
Ogółem	66	34	1132
Płeć			
Mężczyźni	72	28	533
Kobiety	61	39	599
Wiek			
do 24 lat	50	50	123
25-34	60	40	177
35-44	70	30	267
45-54	73	27	205
55-64	71	29	188
65 lat i więcej	67	33	172
Miejsce zamieszkania			
Wieś	59	41	432
Miasto do 20 tys.	67	33	121
od 21 do 100 tys.	70	30	225
101-500 tys.	71	29	212
501 tys.i więcej mieszk.	75	25	142
Region			
Północny	68	32	154
Zachodni	66	34	117
Środkowo-zachodni	68	32	159
Środkowy	65	35	205
Wschodni	67	33	119
Południowo-wschodni	74	26	185
Południowo-zachodni	57	43	193
Wykształcenie			
Podstawowe	58	42	420
Zasadnicze zawodowe	62	38	302
Średnie	74	26	322
Wyższe	90	10	89
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	82	18	65
Prac.umysł.niż.szczebła	75	25	110
Pracownicy fiz.- umysł.	62	38	52
Robotnicy wykwalifikowani	63	37	114
Robotnicy niewykwalifik.	63	37	67
Rolnicy	62	38	85
Prywatni przedsiębiorcy	85	15	58
Bierni zawodowo			
Renciści i emeryci	69	31	366
Uczniowie i studenci	50	50	34
Bezrobotni	49	51	91
Gospodynie domowe i inni	57	43	88
Dochody na jedną osobę			
Poniżej 500 tys.zł	52	48	86
500 tys. - 999 tys.	60	40	254
1000 tys. - 1499 tys.	65	35	305
1500 tys. - 1999 tys.	74	26	202
2000 tys. i powyżej	75	25	254
Ocena własnych war. mater.			
Złe	64	36	528
Średnie	67	33	454
Dobre	74	26	151
Zainteresowanie polityką			
Duże	91	9	147
Średnie	75	25	456
Małe lub żadne	52	48	529
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	65	35	52
Raz w tygodniu	69	31	654
Kilka razy w roku	58	42	335
W ogóle nie uczestniczy	76	24	90
Poglądy polityczne			
Lewica	76	24	244
Centrum	68	32	288
Prawica	79	21	268
Trudno powiedzieć	48	52	330

Sondaż "Aktualne problemy i wydarzenia (39)" zrealizowany w dniach 24 - 29 września 1993 r. na reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski (N=1135)

Tabela 2. A teraz proszę powiedzieć, która z tych przyczyn jest dla Pana(i) decydująca, najważniejsza?
 1 - jest mi wszystko jedno, kto wygra wybory; 2 - chcę w ten sposób zaprotestować przeciwko sytuacji w kraju;
 3 - mój udział w wyborach nie będzie miał wpływu na to, co dzieje się w kraju; 4 - czuję się zawiedziony, rozczarowany,
 szukany tym, co dzieje się w kraju; 5 - zachowania i wypowiedzi polityków zniechęciły mnie do wyborów; 6 - moja
 sytuacja życiowa jest zła i stale się pogarsza; 7 - nie głosuję, podobnie jak w poprzednich wyborach; 8 - nie ma
 odpowiednich kandydatów; 9 - nie interesuję się polityką, politykami, partiami; 10 - nie wezmę udziału w wyborach
 z przyczyn losowych, zdrowotnych.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Liczba osób
Ogółem	3	3	14	23	6	14	2	2	12	21	216
Płeć											
Mężczyźni	5	4	16	32	10	11	1	1	3	18	93
Kobiety	2	2	13	17	3	17	3	2	19	23	123
Wiek											
do 24 lat	0	0	19	9	15	10	0	7	17	23	32
25-34	4	5	13	29	4	16	4	1	9	15	46
35-44	4	0	24	29	8	9	0	0	19	8	35
45-54	6	9	8	29	5	21	6	3	7	6	29
55-64	0	0	13	46	9	21	0	0	6	6	25
65 lat i więcej	4	2	6	10	1	11	3	0	11	53	48
Miejsce zamieszkania											
Wieś	6	2	19	24	4	14	1	0	16	16	89
Miasto do 20 tys.	0	9	6	19	10	23	7	2	18	13	13
od 21 do 100 tys.	4	2	7	24	6	14	0	5	5	34	48
101-500 tys.	0	3	17	19	14	12	4	2	14	15	38
501 tys. i więcej mieszk.	0	4	12	30	1	12	7	0	5	30	28
Region											
Północny	5	3	16	32	3	6	1	0	14	19	35
Zachodni	0	9	1	32	19	21	0	0	7	10	22
Środkowozachodni	3	0	3	22	0	25	0	15	6	25	21
Środkowy	1	0	9	18	0	8	3	1	25	36	35
Wschodni	8	4	13	11	9	14	0	0	8	33	35
Południowo-wschodni	3	4	24	30	5	9	0	0	9	13	31
Południowo-zachodni	0	0	23	22	10	20	7	0	9	9	38
Wykształcenie											
Podstawowe	3	3	12	18	1	18	2	2	14	27	102
Zasadnicze zawodowe	5	0	21	34	13	12	0	0	14	2	56
Średnie	1	5	11	25	10	12	7	2	5	23	48
Wyższe	0	0	7	18	4	0	0	3	7	62	9
Grupa społ.-zaw. pracujący											
Kadra kier., inteligencja	0	0	0	56	20	0	0	0	0	24	3
Prac. umysł. niż. szczebla	0	21	27	0	0	23	0	8	10	12	13
Pracownicy fiz. - umysł.	0	0	0	11	24	0	0	0	15	50	9
Robotnicy wykwalifikowani	3	4	33	45	4	0	3	0	3	4	24
Robotnicy niewykwalifik.	0	0	27	10	19	12	17	0	15	0	11
Rolnicy	7	9	26	18	4	30	0	0	7	0	17
Prywatni przedsiębiorcy	0	0	0	11	68	21	0	0	0	0	4
Bierni zawodowo											
Renciści i emeryci	3	1	10	21	1	15	3	0	12	35	78
Uczniowie i studenci	0	0	15	0	10	0	0	16	18	42	16
Bezrobotni	7	0	0	48	3	21	0	0	17	3	25
Gospodynie domowe i inni	3	0	10	25	6	19	0	0	16	21	18
Dochody na jedną osobę											
Poniżej 500 tys. zł	0	0	0	21	0	40	0	1	22	16	22
500 tys. - 999 tys.	8	0	9	33	1	7	2	0	22	19	54
1000 tys. - 1499 tys.	4	6	11	24	7	18	0	0	9	22	62
1500 tys. - 1999 tys.	0	6	21	20	3	14	4	9	4	18	34
2000 tys. i powyżej	0	0	12	21	25	7	7	0	3	24	25
Ocena własnych war. mater.											
Złe	5	2	11	28	4	22	2	2	14	11	114
Średnie	1	3	18	19	10	7	2	1	9	30	77
Dobre	3	4	12	18	5	0	7	0	11	40	26
Zainteresowanie polityką											
Duże	0	0	7	53	0	0	0	0	9	31	7
Średnie	4	6	17	27	9	11	0	6	0	20	46
Małe lub żadne	3	2	13	21	6	15	3	1	15	21	163
Udział w prakt. religijnych											
Kilka razy w tygodniu	0	0	12	17	0	22	0	14	23	12	16
Raz w tygodniu	3	3	14	26	7	17	2	1	13	15	99
Kilka razy w roku	5	2	15	19	7	10	4	0	10	26	76
W ogóle nie uczestniczy	0	5	12	30	4	10	0	0	3	37	25
Poglądy polityczne											
Lewica	0	8	3	43	3	18	0	11	8	6	27
Centrum	2	2	16	22	11	12	5	7	7	22	58
Prawica	5	5	13	22	16	8	0	0	10	20	23
Trudno powiedzieć	4	1	16	20	2	16	2	0	16	24	107

Sondaż "Wybory do parlamentu. Wrzesień '93" (1) zrealizowany w dniach 10-12 września 1993 r. na reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski (N=1135)